

Тақриз

ба автореферати диссертатсионии Асрорзода У.С. дар мавзӯи “Рушди ҳамкориҳои тиҷоратӣ иқтисодии байни Ҷумҳурии мардумии Чин ва кишварҳои Осиёи Марказӣ”, ки барои гирифтани унвони илмии доктории илмҳои иқтисодӣ мувофиқи ихтисоси 08.00.14 – Иқтисоди ҷаҳонӣ пешниҳод гардидааст.

Имрӯз масоили хеле мураккаби ҳамкориҳои тиҷоратӣ иқтисодӣ байни давлатҳои Осиёи Марказии пасошуравӣ ва ҶМЧ мавриди муҳокимаи ҳамаи аҳли ҷамъият қарор гирифтааст. Муҳаққиқон, коршиносон, мутахассисон ва аксари аҳли ҷомеаҳои шаҳрвандӣ дар Осиёи Марказӣ ба он ақида ҳастанд, ки ин муносибатҳо ҷиҳати хеле мусбат доранд ва барои рушди иҷтимоӣ-иқтисодии кишварҳои Осиёи Марказӣ такони саҳт медиҳанд ва дар айни замон онҳо аз нуқсонҳо низ холӣ нестанд. Мутаассифона олимоне, ки ба муносибатҳои дутарафаи байни Чин ва Осиёи Марказӣ машғуланд, ин бобат ақидаи ягона надоранд. Аз ин ҷиҳат автореферате, ки мо дар дасти худ дорем ва муаллифаш Асрорзода У.С. мебошад, дар раванди рушди илми иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва кишварҳои дигари Осиёи Марказӣ ҳамчун саҳифаи нав ба шумор меравад.

Фарқияти байни асари илмии Асрорзода У.С. ва корҳои зиёде, ки ин бобат солҳои охир ба таъб расидаанд аз он иборат мебошад, ки автореферати тақризшаванда ва ҳуди диссертатсия низ дар шакли системавӣ навишта шудаанд ва навгониҳои зиёде, ки натиҷаи меҳнати ҷасурона ва интиқодии муаллиф мебошанд, маънии ин асарро хеле ғанӣ гардониданд.

Бе ибто бояд гуфт, ки нисбат ба монография ва диссертатсияҳои, ки дар Маскав, Тошкент ва Алмаато ҷоп карда шудаанд, асари илмии Асрорзода У.С. бо муносибати холисона, яъне объективонаи худ фарқ мекунад ва он ба захираи хеле бойи назарияи иқтисоди ҷаҳонӣ ва муносибатҳои иқтисодии байналмилалӣ таъя менамояд.

Дар автореферат андешаҳои оварда шудаанд, ки манбаи онҳо аз ҳодисаҳои бузургтарини таърихи инсоният сар мезанад. Муаллиф

тавонистааст, ки чунин ҳодисаҳоро ба идеологияи онвақта пайваст намояд, алоқаи байни онҳоро исбот намояд ва дар ҳаёти имрӯзаи иқтисодӣ нишон бидиҳад. Дар автореферат ин бобат баҳсу мунозираи шадиди вазири аввалини молияи ИМА Александр Гамильтон ва президенти аввалини ИМА Томас Джефферсон оварда шудааст. Ин баҳсу мунозираҳо имрӯз дар тамоми ҷаҳон аз назари таърих машҳур аст, аммо ҳадафи дар диссертатсия ё автореферат овардани мазмуни чунин баҳси шадид комилан дигар мебошад.

Асрорзода У.С. ин ҷо қайд мекунад, ки дар натиҷаи чунин баҳс Гамильтон ва Джефферсон розӣ шуданд, ки идеологияи савдои дохилӣ ва берунии Амрико бояд якхела набошад ва ба ғояҳои гуногун таъяс намояд. Дар дохили мамлакат онҳо сиёсати ҳимояи истеҳсолкунанда ва фурӯшандаи ватаниро амалӣ гардониданд ва сатҳи баланди боҷи гумрукиро ҷорӣ карданд. Сиёсати берунии иқтисодӣ бошад ба идеяи озодии савдо таъяс мекард ва ин идея то имрӯз аз тарафи ҳукумати Амрико ва давлатҳои Аврупо мавриди дастгирӣ қарор гирифтааст.

Асрорзода У.С. ана ҳамин сиёсатро ба сиёсати кунунии ҚМЧ муқоиса карда, умумияти онҳоро пайдо намудааст. Вай ба хулосае омадааст, ки Чин ҳамчун давлати коммунистӣ истеҳсолоти худро аз таҷовузи қувваҳои берунӣ ба таври хеле ҷиддӣ эҳтиёт мекунад ва сангарҳои баландеро тавассути ҳимояи истеҳсолоти дохилиаш эҷод намудааст. Аммо дар сиёсати берунии иқтисодии худ ин давлат ҳамфикру ҳамрои Томас Джефферсон мебошад, яъне сиёсати савдои озодро пеш гирифтааст. Чунин сиёсат боиси харобшавии иқтисодии ҳамсоҷҳо ва ҳамшарикони давлати Чин гашта истодааст.

Аз автореферат ба чунин хулоса омадан мумкин аст, ки диссертатсия хусусияти бисёрҷабҳагӣ дорад ва ҳамаи ҷабҳаҳо он мантиқан ба ҳам пайваста мебошанд. Нуқтаи асосии бисёрҷабҳагӣ аз назари муаллиф ин ҳамгириҳои тиҷоратӣ иқтисодӣ дар байни ҳуди ҷумҳуриҳои Осиёи Марказӣ аст. Ҳамкориҳои дохилиминтақавиро Асрорзода У.С. мавриди таҳлил қарор дода, ба хулосае омадааст, ки чунин ҳамгириҳо дорои нуқсонҳо ва камбудии ҷиддӣ мебошанд. Аз ҷумла, дар автореферат

хулосае ба чашм мерасад, ки зиддиятҳои сиёсӣ ва экологӣ боиси иҷро нашудани ниётҳои ҳамгироӣ мегарданд. Дар асл тамоми замони баъд аз пошхӯрии Шӯравӣ дар ин минтақа ягон кори ҷиддие оиди аз байн бардоштани зиддиятҳои, ки ба тамоми ҷаҳон маълум мебошанд, амалӣ нагардидааст. Ин хусусан ба зиддиятҳои дахл дорад, ки байни двлаҳои болооби Сирдарё ва Амударе ва поёноби онҳо вучуд доранд. Давлатҳои Осиёи Марказӣ ба ҷои он, ки самаранокии истифодаи обро баланд бардоранд ва технологияҳои пешқадами обёриро аз худ кунанд, боз роҳҳои пайдо мекунанд, ки об бесамаратар истифода мешавад ва иқтисори вайронкори он афзун мегардад.

“Баҳри тиллоии Туркман” ин бобат ҳамчун мисоли равшан хизмат менамояд. Ҳукумати Туркманистон обро ба байни теппаҳо ва ҷуқуриҳои аз қуму рег иборат буда, равона мекунанд, ки нақшаи “баҳри тиллоӣ” амалӣ гардад. Тамоми коршиноси ҷаҳон алайҳи чунин тарзи истифодабарии об мебошанд. Ба ақидаи Асрорзода У.С. аз зиддиятҳои, ки дар байни Осиёи Марказӣ вучуд доранд, қувваҳои беруна хеле моҳирона истифода мебаранд ва кӯшиш доранд, ки ин зиддиятҳо ҳеҷ гоҳ аз байн бардошта нашаванд.

Дар чунин шароит ҳукумати ҚМЧ ҳама кори аз дасташ меомадагиро мекунанд, то ин ки сатҳи ҳамгироии Чин ва хусусан музофоти Синсзяну Уйғур бо кишварҳои Осиёи Марказӣ баландтар бошад. Баъди хондани автореферати мазкур ба хулосае омадан мумкин аст, ки сатҳи ҳамгироии байни Чин ва кишварҳои Осиёи Марказӣ нисбат ба сатҳи ҳамгироии худ кишварҳои Осиёи Марказӣ баландтар мебошад. Чунин вазъият ба сатҳи рақобатнокии ИИАО таъсири бадтарин мерасонад ва сатҳи рақобатнокии онро нисбат ба лоиҳаи ҷиноӣ – Камарбанди иқтисодии Роҳи бузурги Абрешим пасттар мегардонад.

Бояд гуфт, ки дар автореферат баъзе ноқисҳои низ ба чашм мерасад, онҳо чунинанд:

а) механизми диверсификатсияи таркиби савдои байни МХСУ ва Осиёи Марказӣ чандон равшан нагардидааст. Ин хусусан ба диверсификатсияи таркиби содироти кишварҳои Осиёи Марказӣ дахл

дорад. Бояд муаллиф чунон тарзи диверсификатсияи содиротро пешниҳод менамуд, ки амалӣ гардонидани он боиси ба маротиб паст гардидани хусусияти ашёи хоми содироти ин кишварҳо ба Чин мегардид;

б) агарчанде, ки муаллиф набудани концепсияи алоқаҳои байни ҳамдигариро аз тарафи ҷумҳуриҳои Осиёи Марказӣ танқид кардааст, оиди мурағаб гардонидани чунин концепсияи назариявӣ чизи бутуне нагуфтааст. Ин бобат гуфтаҳои муаллиф хусусияти парокандагӣ доранд;

в) дар автореферат баъзе хатогиҳои имлоӣ дида мешаванд.

Нуқсонҳои боло гуфташуда ба мазмун ва саҳми диссертант оиди равшан намудани масоили ҳамкориҳои тиҷоратӣ иқтисодии байни ҶМЧ ва кишварҳои Осиёи Марказӣ таъсири ҷиддие намерасонад. Бе ҳаргуна ибто гуфта метавонем, ки автореферат ва диссертатсия хусусияти хеле нодири эҷодкорона доранд ва нисбат ба асарҳои то имрӯз ин бобат пайдошуда, хеле пешрафта мебошанд ва бо навгониҳои нотакрори худ фарқ мекунанд. Аз ин рӯ, ба он ақидаем, ки барои навиштани чунин асари барои назария ва амалия зарур ба муаллифи он Асрорзода У.С. унвони баланди доктори илмҳои иқтисодӣ, мувофиқи ихтисоси 08.00.14 – Иқтисоди ҷаҳонӣ дода шавад.

Тақриздиханда:

доктори илмҳои иқтисодӣ,

профессори кафедраи иқтисоди ҷаҳон

ва тиҷорати байналмилалӣ ДДМИТ  Чонмамадов Ш.Б

Дурустии имзои Ш.Б. Чонмамадовро

тасдиқ менамоям.

Сардори раёсати кадрҳо

ва корҳои махсуси ДДМИТ



Раҷабов Б.